



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET ZEKİ ÇELEBİ / TÜRKİYE KARARI

(Başvuru no. 27582/07)

KARAR

6 § 1 maddesi (ceza) ve 6 § 3 (c) maddesi • Adil yargılanma • Yargılama öncesinde avukat yokluğunda verilen kendini suçlayıcı ifadelerin yargılamada kullanılması • İlgili usulî güvencelerle dengelenmeyen yargılama öncesi aşamada avukata erişime sistematik kısıtlama • Soruşturma aşamasında verilen tartışmalı ifadelerin yargılama aşamasında doğrulanmış olmasının yerel mahkemeleri, yargılamanın bütünsel hakkaniyeti üzerinde neden olunan kusuru giderme görevini kaldırmaması

STRAZBURG

28 Ocak 2020

Kesinleşme Tarihi

22 Haziran 2020

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2020. Bu gayri resmi çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Mehmet Zeki Çelebi/Türkiye davasında,

Başkan,

Robert Spano,

Hâkimler,

Marko Bošnjak,

Valeriu Grițco,

Egidijus Kūris,

Ivana Jelić,

Arnfinn Bårdsen,

Saadet Yüksel,

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Stanley Naismith'in katılımıyla Daire

olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

7 Ocak 2020 tarihinde gerçekleştirilen kapalı müzakereler

ardından, söz konusu tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde, Mehmet Zeki Çelebi ("başvuran") adlı bir Türk vatandaşı tarafından, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine uygun olarak, 21 Haziran 2007 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine Mahkemeye yapılmış olan başvuru (no. 27582/07) bulunmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul Barosuna bağlı Avukat M. Erbil tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") ise kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuran, gözaltında tutulduğu sırada avukat hakkına 3842 sayılı Kanun uyarınca getirilen yasal kısıtlama ve yargılamayı yürüten mahkeme tarafından avukat yokluğunda alınan ifadelerin mahkûmiyet kararında

kullanılması nedeniyle hakkında yürütülen ceza yargılamasının adil olmadığını ileri sürmüştür.

4. Yukarıdaki şikâyetler, 23 Ocak 2018 tarihinde Hükümet’e bildirilmiş ve başvurunun geriye kalan kısmı, Mahkeme İç Tüzüğü’nün 54 § 3 maddesi uyarınca kabul edilemez bulunmuştur.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuran 1973 doğumlu olup Van’da ikamet etmektedir.

6. Başvuran, 23 Temmuz 1999 tarihinde terör örgütü PKK’ya (Kürdistan İşçi Partisi) üye olma şüphesiyle yakalanmıştır.

7. Başvuran, 26 Temmuz 1999 tarihinde polis tarafından sorgulanmış ve avukat yokluğunda polise ifade vermiştir. Başvuran, ilk olarak söz konusu yasadışı örgüte nasıl katıldığını anlatmış ve daha sonra üç eylem hakkında detaylı bilgi vermiştir: yasadışı örgüt adına zorla para toplanması anlamına gelen sözde “vergilendirme faaliyetleri”, Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonra düzenlenen bir gösteri sırasında zırhlı polis aracına ateş açılması ve M.Y.’nin öldürülmesi.

8. Başvuran, “vergilendirme faaliyetlerine” ilişkin olarak İstanbul’un Esenyurt ilçesinde bulunan bir mobilya mağazasının sahibi olan M.K. isimli bir şahsı 1.000 Alman markı (DEM) vermesi için tehdit ettiğini belirtmiştir. M.K.’nin sadece 25 DEM verebilmesi üzerine, başvuran paranın geri kalanını almak için geri geleceğini söylemiştir. Daha sonra, başvuran söz konusu parayı PKK’nın başka bir üyesine vermiştir. Başvuran, ayrıca, silahla bir fırına girip terör örgütü adına para istemiştir. Fırın sahibinin oğlu, başvurana 2.500 DEM vermiştir. Başvuran bu parayı da daha sonra başka bir örgüt üyesine teslim etmiştir. Benzer şekilde, başvuran müteahhitlik

yapan A.K.'yı tehdit etmiş ve 1.500 Amerikan doları almıştır. Başvuran, üç farklı kişiden daha para almaya teşebbüs etmiş; ancak, söz konusu kişiler para vermemişlerdir. Bunlarla birlikte, başvuran toplam altı gasp olayı hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuştur.

9. Polis aracına ateş açma olayı ile ilgili olarak, başvuran, zırhlı polis aracına ateş açan R.B. (*Ruşen Bayar/Türkiye* kararının başvuranı, no. 25253/08, 19 Şubat 2019) ve Ma.Y. ile Abdullah Öcalan'ın yakalanmasını protesto eden gösterilere katıldığını belirtmiştir.

10. Son olarak, M.Y.'nin öldürülmesine ilişkin olarak, başvuran bazı örgüt üyelerinin, izinleri olmadan örgüt adına para toplamaya çalıştığını duyduktan sonra sorgulamak için M.Y.'yi kaçırdıklarını ileri sürmüştür. Ma. Y. isimli diğer örgüt üyesi, başvurana M.Y.'nin tutulduğu eve gözcülük yapmak için gitmeleri gerektiğini söylemiştir. Başvuran söz konusu eve gitmiş ancak daha sonra başvuran R.B.'yi beklemek için A.Y.'nin dükkânına gönderilmiştir. R.B. gelmemiştir. Bir sonraki gün saat 11.00 sıralarında, başvuran, M.Y.'nin tutulduğu eve bir kez daha gitmiş ancak tekrar R.B.'yi beklemesi için A.Y.'nin dükkânına gönderilmiştir. R.B. o gün de gelmemiştir. Daha sonra, R.B., kod adı "Ezgi-Ayşe" olan başka bir örgüt üyesiyle söz konusu eve gitmiş ve M.Y.'yi sorgulamaya devam etmiştir. "Ezgi-Ayşe", R.B.'ye evin keşfedildiğini söylediğinde, M.Y.'yi başka bir eve götürmeye karar vermişlerdir. Bu sırada, M.Y. kaçmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, M.Y., R.B. veya Ma.Y. tarafından öldürülmüştür. Başvuran, bunun kendisine Ma.Y. tarafından anlatıldığını; ancak, kendisinin onlara M.Y.'yi kimin öldürdüğünü sormadığını iddia etmiştir. Başvuran, ayrıca bu olaydan sonra örgütten uzaklaştığını ve ayrılmaya karar verdiğini belirtmiştir.

11. Başvuran, 26 Temmuz 1999 tarihinde yer gösterme işlemine katılmıştır. Polis memurları tarafından hazırlanan ve başvuran tarafından imzalanan tutanağa göre, başvuran polis memurlarına müşterek sanık Ma.Y.'nin işyerini göstermiştir. Ma.Y.'nin işyerinde yapılan arama

sırasında, 7.65 mm kalibreli üç adet ruhsatsız silah ve uyumlu mühimmat ele geçirilmiştir.

12. 30 Temmuz 1999 tarihinde başvuran teşhis işlemine katılmış ve dört müştekiden üçü başvurunu, terör örgütü adına kendilerinden para isteyen kişi olarak teşhis etmiştir.

13. M.K., aynı gün, müşteki sıfatıyla polise ifade vermiş ve başvuranın yaklaşık bir buçuk ay önce başka bir kişiyle birlikte işyerine geldiğini ve tehdit ederek terör örgütü adına kendisinden para istediğini belirtmiştir.

14. 31 Temmuz 1999 tarihinde başvuran teşhis işlemine katılmış ve Ş.A., M.H., Ma.Y. ve F.A.'yı terör örgütü adına faaliyet yürüten kişiler olarak teşhis etmiştir. Diğer şüpheliler Ş.A., M.A., M.H. ve A.K., başvurunu örgüt üyesi olarak teşhis etmişlerdir.

15. Başvuran, 1 Ağustos 1999 tarihinde Cumhuriyet savcısı önüne çıkartılmış ve avukat yokluğunda ifade vermiştir. Başvuran, okuma yazma bilmediği için polisin, hazırladığı metni kendisine imzalattığını ileri sürerek Cumhuriyet savcısına, polise verdiği ifadelerin birçoğunun doğru olmadığını belirtmiştir. Öte yandan, başvuran terör örgütü adına para toplamak için belirli kişileri tehdit ettiğini kabul etmiş ve üç haraç alma olayını doğrulamıştır. Ayrıca, başvuran, silahlı bir saldırıya karıştığını inkâr etmiştir. Ek olarak başvuran cinayeti gazetelerden öğrendiğini ileri sürerek M.Y.'nin nasıl öldürüldüğünü bilmediğini söylemiş ve gözcü olarak olayda yer aldığını inkâr etmiştir.

16. Aynı gün içerisinde, başvuran İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinde bulunan sorgu hâkimi tarafından avukat yokluğunda sorgulanmıştır. Burada, başvuran Cumhuriyet savcısına verdiği ifadelerinin içeriğini kabul etmiştir. Polise verdiği ifadeleri kabul edip etmediği sorulduğunda, başvuran okuma yazma bilmediğini ve polisin ifadenin içeriğini kendisine okumadığını ileri sürerek söz konusu ifadeleri reddetmiştir. Ayrıca, mahkeme önünde başvuran polis merkezinde

dövüldüğünü söylemiştir. Sorgu sonunda, hâkim başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

17. 10 Ağustos 1999 tarihinde İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinde görevli Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianameyle başvuran ve diğer dört kişi hakkında mülga Türk Ceza Kanunu'nun 61, 495 § 1 ve 168 § 2 maddeleri uyarınca yasadışı bir örgüte üye olma, gaspa teşebbüs (3 kez) ve gasp (3 kez) suçlarından aynı mahkeme önünde dava açılmıştır. Başvurana atfedilen suçlar, diğerleri arasında (*inter alia*), şu şekildedir: yasadışı örgüt adına zorla kullanarak para toplamak, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından düzenlenen bir gösteri sırasında zırhlı polis aracına ateş açmak ve M.Y.'yi öldürmek.

18. 22 Kasım 1999 tarihli duruşmada, başvuran, avukat yokluğunda ve bizzat dinlenmiştir. Başvuran, hakkındaki tüm suçlamaları reddetmiş ve suçlu olmadığını ifade etmiştir. Başvuran, ayrıca önceki tüm ifadelerini de reddetmiştir.

19. 31 Temmuz 2000 tarihinde görülen duruşmadan sonra, başvuran avukat M.E. tarafından temsil edilmiştir. Avukatı, başvuranın terör örgütü adına para toplamak dışında herhangi bir yasadışı faaliyette bulunmadığını ileri sürerek başvuranın serbest bırakılması için başvuruda bulunmuştur. Duruşma sonunda, ilk derece mahkemesi serbest bırakılma talebini reddetmiştir.

20. 7 Mayıs 2001 tarihli bir duruşmada, başvuranın avukatı, mahkemeden başvurunu teşhis eden müştekilerin dinlenmesini talep etmiştir. Davayı gören mahkeme, daha sonra farklı duruşmalarda söz konusu kişileri bizzat dinlemiştir.

21. 18 Haziran 2003 tarihinde görülen duruşmada, Cumhuriyet savcısı başvuranın atılı suçlardan mahkûmiyetine ve cezalandırılmasına karar verilmesi gerektiğini belirterek esas hakkında mütalaasını okumuştur. Aynı duruşmada başvuranın avukatı ve diğer sanıkların bazı avukatları, Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasına cevaben savunmalarını

hazırlamak için süre talebinde bulunmuşlardır. Yargılamayı yürüten mahkeme davanın ertelenmesine ve avukatlara ek süre tanınmasına karar vermiştir.

22. 23 Şubat 2004 tarihinde gerçekleştirilen duruşmaya başvuran katılmamıştır. Yargılamayı yürüten mahkeme, başvuranın 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu'nun hükümlerinden faydalanmak istediğine dair 28 Ekim 2003 tarihli dilekçe gönderdiğini belirtmiştir.

23. 6 Nisan 2004 tarihli bir duruşmada, başvuran “önceki ifadelerinin” içeriğini kabul etmiştir. Başvuran, ayrıca, örgüt içindeki kendisinin ve diğer sanıkların gerçekleştirdikleri eylemlere ilişkin daha fazla bilgi vermek amacıyla yazılı beyanlarını sunmak üzere kendisine süre tanınmasını talep etmiştir.

24. 12 Mayıs 2004 tarihinde yapılan duruşmada, başvuran sunduğu iki sayfalık belgede, esasen, diğerleri arasında (*inter alia*), M.Y.'nin örgütün izni olmadan örgüt adına para topladığı için sorgulandığını belirterek M.Y.'nin öldürülmesine ilişkin polise verdiği bilgileri tekrar etmiştir. Başvuran, ayrıca, müşterek sanıklar Ma.Y., F.A. ve M.H.'nin cinayete nasıl karıştıklarını anlatmış ve M.Y.'nin tutulduğu evde iki kere bulunduğunu ve sırayla on beş ve yirmi ila otuz dakika kaldığını belirtmiştir. Başvuran, yalnızca iki gasp olayında yer aldığını ileri sürmüş ve cinayete karıştığını inkâr etmiştir.

25. Aynı duruşmada, mahkeme, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne başvuranın Topluma Kazandırma Kanunu hükümlerinden yararlanıp yararlanamayacağına dair görüşlerini soran bir yazı gönderilmesine karar vermiştir.

26. 22 Kasım 2004 tarihli duruşmada, davayı gören mahkeme Emniyet Genel Müdürlüğü'nün cevabını almıştır. Başvuranın avukatı söz konusu cevabi yazıyla ilgili olarak herhangi bir yorumda bulunmayacağını belirtmiştir. Fakat, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün cevabının açık olmadığını değerlendiren mahkeme, ikinci kez aynı konuda görüş sorulmasına karar

vermiştir. Duruşmanın sonunda mahkeme, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

27. 5 Haziran 2006 tarihli duruşmada, mahkeme başvuranın örgüt adına şiddet içeren eylemlere katıldığına dair bilgiler olduğunu belirten Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yeni cevabi yazısını almıştır. Aynı duruşmada, Cumhuriyet savcısı esas hakkında mütalaasını sunmuş ve mülga Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca başvuranın cezalandırılmasını talep etmiştir.

27. 12 Mart 2007 tarihli duruşmada, başvuranın avukatı sunduğu üç sayfalık savunmada, diğerleri arasında (*inter alia*), müvekkilinin M.Y.'nin öldürülmesiyle bir ilgisinin olmadığını ve polise verdiği ifadelerin doğru olduğu düşünülse bile, söz konusu tarihte örgütün yalnızca bir sempatizanı olduğunu ve M.Y.'nin öldürüleceğini bilmediğini ileri sürmüştür. Ayrıca, başvuranın örgüt adına kendilerinden para istediği iddia edilen mağdurlar, başvurayı teşhis edememişlerdir. Bu nedenle müvekkili beraat ettirilmelidir, mahkemenin aksi görüşte olması halinde ise başvuran yalnızca Türk Ceza Kanunu'nun 314 § 2 maddesi uyarınca yasadışı örgüte üyelik suçundan mahkûm edilebilir.

28. 13 Şubat 2009 tarihinde İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesi suçları yeniden nitelendirmiş ve başvurayı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca Devletin birliğini bozmaya ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya çalışma suçunu işlediğini kabul ederek başvurayı ömür boyu hapis cezasına mahkûm etmiştir. Mahkeme kararının “delil” kısmında diğer deliller yanında “tüm yargılama boyunca sanığın verdiği ifadeleri” saymıştır. “Delillerin değerlendirilmesi ve gerekçeler” başlıklı kısımda, yargılamayı yürüten mahkeme başvuranın 12 Mayıs 2004 tarihinde mahkemeye M.Y.'nin, Ma.Y., F.A. ve M.H. tarafından kaçırılarak öldürüldüğünü belirttiği bir mektup gönderdiğini kaydetmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, bu ifadenin, otopsi raporu, olay yeri raporu ve M.Y.'nin

öldürülmesinde kullanılan silahın gösteride kullanılan silahla aynı silah olduğuna ilişkin polis tutanağı ile desteklendiği sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, sanıkların yargılama sırasında atılı suçlamaları inkârlarına yukarıda bahsedilen deliller ışığında itibar edilmemesi gerektiğine hükmetmiştir.

29. Deliller, tanık ve mağdur ifadeleri ve ele geçirilen yasadışı örgüte ait faturalar dikkate alındığında, mahkeme başvuranın yasadışı örgüt adına zorla para topladığını ve toplamaya teşebbüs ettiğinin sabit olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvuranın altı farklı gasp olayına karıştığına hükmetmiştir. Ayrıca, mahkeme, başvuranın M.Y. cinayetinde M.Y.’nin kaçmasını önlemek için gözcü olarak yer aldığına karar vermiştir. Başvuranın ve Ma.Y.’nin 20 Şubat 1999 tarihindeki gösteriye katılımlarını ve yasa dışı örgütteki mevkilerini göz önünde bulundurarak mahkeme, M.Y.’nin öldürülmesi ve tamamlanmış gasp eylemlerinin mülga Türk Ceza Kanunu’nun 125. maddesinde belirtilen suçun maddi unsurunu oluşturan “yeteri kadar ağır” olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir.

30. Son olarak, yargılamayı yürüten mahkeme, kararın “hüküm” kısmında başvuranın yasadışı örgüt üyesi olduğuna, yasadışı örgüt adına zorla para topladığına ve M.Y. cinayetinde yer aldığına hükmetmiştir. Mahkeme, ayrıca, başvuranın Topluma Kazandırma Kanunu’nda belirtilen gerekli koşulları karşılamadığına hükmederek bu Kanun’dan faydalanma talebini reddetmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, kararının bu kısmında hiçbir delili değerlendirmemiştir.

31. Başvuran, belirtilmeyen bir tarihte, ilk derece mahkemesinin kararını temyiz etmiştir. Başvuranın avukatı, 14 Mayıs 2009 tarihli temyiz başvurusunda, diğerleri arasında (*inter alia*), başvuranın polise baskı altında verdiği ve daha sonra geri aldığı ifadesinin kullanılmasının hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

32. 27 Nisan 2010 tarihinde Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

33. Mülga Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (1412 sayılı Kanun) 135, 136 ve 138. maddeleri uyarınca yakalanan kişi veya sanık polis tarafından gözaltına alındığı andan itibaren avukata erişim hakkına sahiptir. Ceza muhakemesi mevzuatını değiştiren 18 Kasım 1992 tarihli 3842 sayılı Kanun'un 31. maddesi uyarınca, yukarıda anılan hükümler Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçları işlemekle itham edilen kişiler yönünden uygulanmamaktadır. 15 Temmuz 2003 tarihinde 4928 sayılı Kanun ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri önündeki yargılamalara ilişkin şüphelinin avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama kaldırılmıştır (bk. *Salduz/Türkiye* [BD], no. 36391/02, §§ 27-29, AİHM 2008).

34. Topluma Kazandırma Kanunu (4959 sayılı Kanun), silahlı direniş göstermeksizin ya doğrudan kendi inisiyatifleriyle ya da aracılarla yetkililere teslim olanlara yahut kendiliklerinden terör örgütünden ayrıldığı anlaşılanlar ile yakalanmak suretiyle ele geçirilen terör örgütü üyelerine uygulanmaktadır. İlgili kanun, ayrıca, terör örgütünün amaçlarını bilmesine rağmen barınak, yiyecek, silah, mühimmat sağlayanlara ve herhangi başka bir yardımda bulunanlara da uygulanmaktadır. Kanunun önemli bir özelliği, terör örgütünün yapısı ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belge sağlayarak Kanun'dan faydalanmak isteyenlerin cezalarını hafifletme olanağı sunmasıdır (bk. *Gül ve Diğerleri/Türkiye*, no. 4870/02, § 31, 8 Haziran 2010). Öte yandan, ilgili kişi önceki ifadelerinin içeriğini hâkim önünde kabul etmemesi halinde, bu kanunun hükümlerinden faydalanamayacaktır.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’NİN 6 §§ 1 VE 3 (c) MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

35. Başvuran, polis tarafından gözetiminde tutulduğu sırada 3842 sayılı Kanun’da öngörülen yasal kısıtlama nedeniyle avukata erişim hakkından mahrum bırakıldığı konusunda şikâyetçi olmuştur. Başvuran, Sözleşme’nin 6 § 1 maddesine dayanmıştır. Mahkeme, söz konusu şikâyeti, ilgili kısımları aşağıda yer alan Sözleşme’nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi kapsamında inceleyecektir:

“1. “Herkes davasının, (...) cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, (...) mahkeme tarafından, (...) adil yargılanma hakkına sahiptir.”

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

...

(c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, re’sen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

36. Hükümet, başvuranın iddialarına itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

37. Hükümet, başvuranın bu şikâyetini yerel mahkemeler önünde hiç dile getirmediğinden dolayı şikâyetine ilişkin iç hukuk yollarını tüketmediğini ileri sürmüştür. Özellikle, başvuranın Yargıtay’a yaptığı temyiz başvurusu, polise, Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine ifade verirken bir avukatın yardımından faydalandırılmadığına ilişkin herhangi bir şikâyeti içermemektedir. Bu nedenle, söz konusu şikâyet reddedilmelidir.

38. Mahkeme, *Halil Kaya* (/Türkiye, no. 22922/03, §§ 13-14, 22 Eylül 2009) davasında aynı itirazı incelediğini ve başvuranın avukata erişim hakkına getirilen kısıtlamanın 3842 sayılı Kanun uyarınca yapıldığını ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren bir suçla bağlantılı olarak gözaltında tutulan herkese uygulandığını tespit ederek itirazı reddettiğini kaydetmektedir.

39. Bu nedenle Mahkeme, Hükümetin iç hukuk yollarına ilişkin itirazını reddetmiştir.

40. Mahkeme, başvurunun Sözleşmenin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme, ayrıca, başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe bulunmadığını not eder. Dolayısıyla, başvurunun kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların Beyanları

41. Başvuran, şikâyetlerini tekrarlamıştır.

42. Hükümet, başvuranın avukatı tarafından temsil edildiği yargılama süresince kendisini yeterli şekilde savunma fırsatı olduğunu ifade ederken başvuranın polise, Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine ifade verdiği işaret etmiştir. Yargılama öncesi süreçte başvuranın avukat yokluğunda verdiği ifadelerle ilgili olarak, Hükümet, başvuranın polise verdiği ifadesinde atılı suçları kabul ettiğini ileri sürmüştür. Başvuran, Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine verdiği ifadelerinde, örgüt adına para topladığını kabul etmiş, ancak diğer suçlamaların bazılarını reddetmiştir. Başvuranın yargılama aşamasında verdiği ifadelere ilişkin olarak, Hükümet, başvuranın 22 Kasım 1999 tarihli duruşmada önceki tüm ifadelerini reddetmesine rağmen 6 Nisan 2004 tarihli duruşmada polise, Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine verdiği ifadelerin doğru olduğunu kabul ettiğini

belirtmiştir. Benzer şekilde başvuran, daha önce reddetmesine rağmen, 12 Mayıs 2004 tarihli yazılı beyanında, terör örgütü adına zorla para topladığını kabul etmiş ve diğer müşterek sanıkla ilişkisi hakkında detaylı açıklama yapmıştır. Dikkate değer bir şekilde, başvuran, 13 Şubat 2009 tarihinde ilk derece mahkemesi mahkûmiyet kararı verene kadar bir avukat tarafından temsil edildiği yaklaşık beş yıl boyunca bu tutumunu sürdürmüştür. Hükümete göre, başvuranın avukatının 12 Mart 2007 tarihli savunmasıyla başvuranın eylemleri sabit bulunmuştur. Söz konusu savunmada, başvuranın avukatı başvuranın yasadışı bir örgüte üye olması nedeniyle cezalandırılabileceğini belirtmiştir (bk. 27 paragraf).

43. Ayrıca, diğer müştekilerin başvuranı teşhis ettiğine ilişkin tutanaklar, müşterek sanıklar ve mağdurlar tarafından verilen ifadeler ve Ma.Y.'nin iş yerinde bulunan silahlar ve diğer suç eşyaları ve para toplandığına dair faturalar gibi delillere dayanılarak başvuran mahkumiyetine karar verilmiştir. Bu nedenle, Hükümete göre, mevcut davada başvuranın adil yargılanma hakkı ihlal edilmemiştir.

2. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

(a) Genel ilkeler

44. Mahkeme, kısa bir süre önce *Beuze/Belçika* kararında ([GC], no. 71409/10, 9 Kasım 2018) söz konusu tarihte yürürlükte olan Belçika hukukunda bir düzenlemenin bulunmamasından kaynaklanan avukata erişim hakkına ilişkin “bilhassa kapsamlı” kısıtlamaları incelemiş ve böyle bir usulî eksikliğin yargılamanın bir bütün olarak adilliğine kaçınılmaz olarak gölge düşürüp düşürmediğini belirlemek amacıyla, *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık* ([GC], no. 50541/08 ve diğer 3 başvuru numarası, 13 Eylül 2016) davasında verdiği kararla getirilen “bütünsel hakkaniyet” testinin avukata erişim hakkının kısıtlanmasına ilişkin davalarda nasıl uygulanacağına dair daha fazla açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca,

Mahkeme, *Beuze* kararında, başvuran *Beuze*'nin avukat erişim hakkına getirilen yasal kısıtlamanın *Salduz* kararında şikâyet konusu olan kısıtlamayla aynı nitelikte olduğunu belirtmiştir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 116). Bu nedenle, mevcut davadaki sistematik kısıtlama *Salduz* davasında Mahkemenin incelediği yasal hükümlerden kaynaklandığından, mevcut dava da *İbrahim ve Diğerleri* (yukarıda anılan) kararında geliştirilen ve *Beuze* (yukarıda anılan) kararında düzeltilen yöntem ve ilkeler ışığında incelenmelidir.

45. Mahkeme, soruşturma aşamasında bir avukata erişimin “zorlayıcı sebepler” olduğunda geçici olarak kısıtlanabileceğini yineler. Öte yandan, avukata erişime getirilen kısıtlamalara sadece istisnai durumlarda izin verilmektedir, geçici olmalıdır ve davanın kendine has koşullarının bireysel değerlendirmesine dayanması gerekmektedir. Davalı bir devletin belirli bir davada yaşam, özgürlük ve fiziksel bütünlük için ciddi olumsuz sonuçların engellenmesi için acil bir ihtiyaç olduğunu ikna edici bir şekilde göstermesi halinde, bu durum Sözleşme'nin 6. maddesinin anlamı çerçevesinde avukata erişimi kısıtlamak için zorlayıcı sebep teşkil edebilir. Bu gibi durumlarda, yetkili makamların, özellikle Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri ile 5 § 1. maddeleri uyarınca potansiyel veya fiili mağdurların haklarını korumaya yönelik ivedi bir görevi vardır. Zorlayıcı sebeplerin ortaya konulup konulmadığını değerlendirirken, avukata erişimi kısıtlama kararının iç hukukta bir dayanağı olup olmadığının ve avukat yardımına getirilen herhangi bir kısıtlamanın kapsamı ve içeriğinin söz konusu kısıtlamayı uygulamakla sorumlu olanların operasyonel karar vermesine rehberlik edecek şekilde yasa tarafından çerçevesinin yeterince çizilmiş olup olmadığının tespit edilmesi önemlidir (bk. yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, §§ 258-59, ve yukarıda anılan *Simeonovi*, §§ 116-17).

46. Ayrıca, zorlayıcı sebeplerin bulunması tek başına, bir avukatın hazır bulunmasını engelleyen mevzuatın varlığından kaynaklanamaz. Yasal dayanağa sahip avukat erişim hakkına getirilen genel ve zorunlu

kısıtlamanın bulunması, ulusal makamların bireysel ve davaya özgü bir değerlendirme ile zorlayıcı sebeplerin bulunup bulunmadığını tespit etme ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 142).

47. Mahkeme içtihadına göre, avukata erişim hakkının kısıtlanması için “zorlayıcı sebeplerin” bulunmaması tek başına Sözleşme’nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiği tespitine yol açmamaktadır. “Zorlayıcı sebeplerin” yokluğunda, Mahkeme, hakkaniyet değerlendirmesine oldukça katı bir inceleme uygulamalıdır: Hükümetin zorlayıcı sebepler gösterememesi, yargılamanın genel olarak adillliğini değerlendirirken ağır basar ve Sözleşme’nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiği yönünde değerlendirme yapılmasına yol açabilir. Avukata erişime getirilen kısıtlamanın, yargılamaların bütünsel adillğine neden, istisnai olarak ve davanın kendine has koşulları altında, geri döndürülemez biçimde halel getirmediyi ikna edici bir şekilde göstermek Hükümetin sorumluluğundadır. Aksine, avukata erişimi kısıtlamak için zorlayıcı sebepler ortaya konulduğunda, Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi çerçevesinde adil olup olmadığının belirlenmesi için yargılamanın tamamının bütünsel değerlendirilmesi yapılmalıdır (bk. *Simeonovi /Bulgaristan* [BD], no. 21980/04, § 118, 12 Mayıs 2017, ve yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, §§ 262-65).

48. Yargılama öncesi aşamada yaşanan usulî eksikliklerin ceza yargılamasının bütünsel adillliği üzerindeki etkilerini değerlendirmek için yargılama bir bütün olarak incelenirken, Mahkeme içtihadından çıkarılan aşağıdaki tahdidi olmayan faktörler listesi, uygulanabildiği yerlerde dikkate alınmalıdır (bk. yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, § 274, ve yukarıda anılan *Simeonovi*, § 120);

(a) başvuranın yaş veya zihinsel kapasite nedeniyle özellikle savunmasız olup olmadığı;

(b) yargılama öncesi işlemleri ve yargılama aşamasında delillerin kabul edilebilirliğini düzenleyen hukuki çerçeve ve söz konusu hukuki çerçeveye

uyulup uyulmadığı; -dışlama kuralının uygulandığı durumlarda yargılamanın bir bütün olarak adil olmadığının değerlendirilmesi pek olası değildir;

(c) başvuranın delillerin gerçekliğine itiraz etme ve kullanımına karşı çıkma fırsatının olup olmadığı;

(d) delillerin niteliği ve delillerin elde edildiği koşulların herhangi bir zorlamanın derecesi ve niteliği dikkate alınarak delillerin güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin şüphe uyandırıp uyandırmadığı;

(e) delillerin kanuna aykırı bir şekilde elde edildiği hallerde, söz konusu kanuna aykırılık ve başka bir Sözleşme hükmünün ihlalinden kaynaklandığı hallerde tespit edilen ihlalin niteliği;

(f) bir ifadenin söz konusu olduğu durumlarda, ifadenin niteliği ve ifadenin ivedilikle geri çekilip çekilmediği veya değiştirilip değiştirilmediği;

(g) delilin kullanımı ve özellikle delilin mahkûmiyetin dayandığı ispatlayıcı delillerin ayrılmaz ve önemli bir parçası olup olmadığı ve davadaki diğer delillerin kuvveti;

(h) Suçluluğa ilişkin değerlendirmenin profesyonel hâkim veya profesyonel olmayan hâkimler (“lay magistrates”), veya hâkim sınıfından olmayan jüri üyeleri (“lay jurors”) tarafından mı yapıldığı ve hakim sınıfından olmayan jüri üyelerine verilen talimatların veya yönlendirmenin içeriği;

(i) söz konusu suçun soruşturulmasında ve cezalandırılmasında kamu yararının ağırlığı ve

(j) iç hukuk ve uygulamalar tarafından sağlanan diğer ilgili usulî güvenceler.

49. Bu bağlamda, yargılamanın adil olup olmadığının belirlenmesinde Mahkeme’nin delillerin iç hukuka uygun toplanıp toplanmadığı, kabul edilebilirliği veya başvuranın sorumluluğuna ilişkin karar veren dördüncü derece mahkemesi olarak hareket etmediğini hatırlatmak önemlidir (bk. *Murtazaliyeva/Rusya* [BD], no. 36658/05, § 149, 18 Aralık 2018). İkincilik

ilkesine uygun olarak, bu konular yerel mahkemelerin yetki alanındadır. Mevcut delillerin başvuranın mahkûmiyeti için yeterli olup olmadığına karar vermek ve böylece yerel mahkemelerin olaylara ve delillere ilişkin değerlendirmesinin yerine kendi değerlendirmesini koymak Mahkeme'nin görevi değildir.

50. Ayrıca, Mahkeme, söz konusu usulî eksikliğin devam eden yargılama esnasında telafi edilip edilmediğine ilişkin değerlendirme yapmanın ilk etapta yerel mahkemelere düştüğü; bu yönde bir değerlendirmenin olmamasının tek başına ilk bakışta (*prima facie*) Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca adil yargılanma hakkı gereklilikleriyle uyumlu olmadığı görüşündedir. Böyle bir değerlendirmenin olmaması durumunda Mahkeme kendi değerlendirmesini yapmalıdır. Bu değerlendirmeyi yaparken de temel olarak yerel mahkemelerin yetki alanına giren bir konu olan belirli bir usulî eksikliğin yargılamanın bütünsel adilliğine telafi edilemez bir şekilde helal getirip getirmediğinin tespit edilmesi amacıyla delillerin değerlendirmesi yapmak Mahkemenin görevi değildir.

(ii) Genel ilkelerin somut başvuruya uygulanması

(i) Avukat hakkına kısıtlama getirilip getirilmediği konusu

51. Mahkeme, öncelikle, 3842 sayılı Kanunun 31. maddesinde öngörülen yasal kısıtlama nedeniyle 23 Temmuz ile 1 Ağustos 1999 tarihleri arasında başvuranın avukata erişim hakkının kısıtlandığını belirtmektedir. Sonuç olarak, başvuran sırasıyla polise, Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine ifade verirken avukata erişim hakkından yoksun bırakılmıştır. Mahkeme, yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri* kararından hem önce hem sonra Türkiye aleyhindeki davalarda aynı hukuki sorunu incelemiş ve Sözleşme'nin 6 §§1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir (bk. *İbrahim ve Diğerleri* kararından önce Mahkemenin

benimsediği yaklaşım için, bk. *Salduz/Türkiye*[BD], no. 36391/02, AİHM 2008; *İrmak/Türkiye*, no. 20564/10, 12 Ocak 2016; *Galip Doğru/Türkiye*, no. 36001/06, 28 Nisan 2015; *Eraslan ve Diğerleri/Türkiye*, no. 59653/00, 6 Ekim 2009; yukarıda anılan *Halil Kaya*; *Ditaban /Türkiye*, no. 69006/01, 14 Nisan 2009; ve *İbrahim Öztürk/Türkiye*, no. 16500/04, 17 Şubat 2009; ve *İbrahim ve Diğerleri* kararından sonra Mahkemenin benimsediği yaklaşım için bk. *Mehmet Duman/Türkiye*, no. 38740/09, 23 Ekim 2018; *Ömer Güner/Türkiye*, no. 28338/07, 4 Eylül 2018; *Canşad ve Diğerleri/Türkiye*, no. 7851/05, 13 Mart 2018; *Girişen/Türkiye*, no. 53567/07, 13 Mart 2018; *İzzet Çelik/Türkiye*, no. 15185/05, 23 Ocak 2018; ve *Bayram Koç/Türkiye*, no. 38907/09, 5 Eylül 2017).

(ii) Kısıtlama için zorlayıcı sebeplerin olup olmadığı konusu

52. Mahkeme, “zorunlu sebeplerden” dolayı avukata erişime getirilen kısıtlamalara sadece istisnai durumlarda izin verildiğini, bu kısıtlamaların geçici nitelikte olması ve her davanın kendine has koşullarının bireysel değerlendirmesine dayanması gerektiğini yinelemektedir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 142).

53. *İbrahim ve Diğerleri* (yukarıda anılan) kararına atıfta bulunarak, Hükümet, yaşam, özgürlük ve fiziksel bütünlüğe ilişkin ciddi olumsuz sonuçların engellenmek ve delillerin ortadan kaldırılması ve diğer şüphelilerin kaçma riskini önlemek için acil bir ihtiyacın mevcut olduğunu ileri sürmüştür. Bu itibarla, Sözleşme’nin 6. maddesi uyarınca gözaltı esnasında avukat yardımına erişimin kısıtlanması için zorlayıcı sebepler mevcuttu.

54. Mahkeme, avukata erişim hakkına ilişkin kısıtlamanın Belçika hukukunda ilgili yasal hükmünün olmamasından kaynaklanan *Beuze* davasından farklı olarak, mevcut davada başvuranın avukata erişim hakkı 3842 sayılı Kanunun 31. maddesi uyarınca kısıtlandığını ve her bir davanın kendine has özelliklerinin bireysel değerlendirmesine bakılmaksızın Devlet

Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren bir suçla bağlantılı olarak gözaltına alınan herkese uygulandığını hatırlatmaktadır. Zorlayıcı sebeplerin maddi gerekliliğini karşılayan istisnai koşulların varlığının, şüphelilerin avukata erişimini sınırlanmak için otomatik olarak yeterli gerekçe sağlamadığını hatırlatan Mahkeme, bireysel değerlendirmeyi dışlayan bu tür bir yasal kısıtlamanın “zorlayıcı sebepler” kavramının usule ilişkin gerekliliklerine dair incelemeye engel olamayacağını belirtmektedir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 138).

55. Bu nedenle, Mahkeme, gözaltında tutulduğu sırada başvuranın avukata erişim hakkının kısıtlanması için zorlayıcı bir sebep olmadığı görüşündedir.

(iii) Bir bütün olarak yargılamanın adilliği

56. Polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada başvuranın avukata erişim hakkının kısıtlanması için zorlayıcı bir sebep bulunmaması nedeniyle, Mahkeme, özellikle genel ve zorunlu nitelik taşıyan yasal bir kısıtlama söz konusu olduğundan hakkaniyet değerlendirmesine ilişkin oldukça katı bir inceleme yapmalıdır (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 165). Avukata erişime getirilen kısıtlamanın yargılamanın bütünsel adilliğine neden, istisnai olarak ve davanın kendine has koşulları altında, geri döndürülemez biçimde halel getirmediğini ikna edici bir şekilde göstermek Hükümetin sorumluluğunda olacaktır. Ayrıca, Mahkeme, yalnızca çok istisnai durumlarda başvuranın avukata erişim hakkının kısıtlanmasının yargılamaya halel getirmeyeceği sonucuna varabileceğini yinelemektedir (bk. *Dimitar Mitev /Bulgaristan*, no. 34779/09, § 71, 8 Mart 2018).

57. Mevcut davanın koşullarına dönüldüğünde, ulusal mahkemelerin başvuranlar tarafından şikayet edilen usulî eksikliklere (polise ifade verirken avukat erişimi hakkından faydalandırılmamaları ve söz konusu ifadelerin daha sonra mahkumiyet kararı verilirken kullanılması) ilişkin olarak gerekli usulî güvenceleri işletmemeleri nedeniyle, Mahkeme, mevcut davada

başvuranla aynı ceza davasında yargılanan ve mahkum edilen diğer iki kişi hakkında Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edildiğine hükmettiğini hatırlatmaktadır (bk. yukarıda anılan *Ruşen Bayar*, §§ 100-136, ve *Akdağ/Türkiye*, no. 75460/10, §§ 30-71, 17 Eylül 2019).

58. Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Mahkeme öncelikle gözaltındayken başvuranın avukata erişim hakkı üzerindeki sistematik kısıtlanmanın yol açtığı eksikliğin yargılamayı bütünüyle hakkaniyete aykırı hale getirip getirmediğini yoksa gerekli güvencelerin uygulanmasıyla söz konusu eksikliğin ulusal seviyede giderilip giderilmediğini belirlemelidir. Söz konusu meseleler, Mahkeme önündeki davanın incelenmesinde Hükümet tarafından dile getirilmiştir (bk. *Van de Kolk/Hollanda* [Komite], no. 23192/15, §§ 33-34, 28 Mayıs 2019). Bunu yaparken Mahkeme, yargılama öncesi aşamada başvuranın avukata erişim hakkı üzerindeki kısıtlamanın yargılamanın bütünsel adilliğine kaçınılmaz bir şekilde gölge düşürmediğini gösterme yükümlülüğünü yerine getirdiğini ileri süren Hükümetin argümanlarını inceleyecektir.

59. Bu bağlamda, Mahkeme, Hükümet'in yargılama ilerledikçe soruşturma aşamasında verdiği ifadelere karşı başvuranın sürekli değişiklik gösteren tutumuna işaret ettiğini ve başvuranın soruşturma aşamasında avukat yokluğunda verdiği ifadelerini yargılama sırasında kabul etmesinin başvuran aleyhine yürütülen yargılamaya başvuranın avukata erişim hakkına getirilen sistematik kısıtlama nedeniyle halel getirilmediği sonucuna varmak için yeterli olduğunu iddia ettiğini kaydeder. Diğer bir deyişle, Hükümet, başvuranın yargılamada ifadesini tekrarlamış olması ve bu tutumunu avukatının huzurunda 13 Şubat 2009 tarihinde mahkûmiyet kararı verilene kadar geçen beş yıl sürdürmüş olmasının soruşturma aşamasında avukata erişim hakkına getirilen sistematik kısıtlanmanın başvuranın yargılanmasına ciddi bir şekilde zarar vermediğini gösterdiğini ileri sürmüştür.

Söz konusu görüşü destekleyen bir başka unsur da başvuran hakkında mahkûmiyet kararı verirken yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın ifadesinin dışındaki delileri yani çeşitli aşamalarda alınan müşterek sanık ifadelerini, teşhis tutanaklarını, diğer müşterek sanıkların ve mağdurların ifadelerini, para toplandığına dair faturaları, Ma.Y.'nin işyerinde bulunan silahlar ve mühimmatları kullanmasıdır.

60. Mahkeme, yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın gasp eylemlerini ve M.Y. cinayetine katılmasını mülga Ceza Kanunu'nun 125. maddesi kapsamında ömür boyu hapis cezasına mahkûm edecek kadar vahim olarak değerlendirdiğini gözlemlemektedir. Bu itibarla, Mahkeme, başvuranın söz konusu suçlarla ilgili ifadelerini ve aleyhinde yürütülen ceza yargılaması sırasında söz konusu ifadelere karşı (*vis-à-vis*) tutumunu yinelemeyi yararlı bulmaktadır. Bu bakımdan Mahkeme, başvuranın polis tarafından hazırlanan ifade formuna göre, avukat yokluğunda başvuranın altı gasp olayını kabul ettiğini ve M.Y. cinayetine ilişkin olgusal bilgiler verdiğini kaydetmektedir (bk. 8-10 paragraflar). Cumhuriyet savcısı önünde ve yine avukat yokluğunda, başvuran üç gasp olayını kabul etmiş; ancak, M.Y.'yi kimin öldürdüğünü veya nasıl öldürüldüğünü bilmediğinden cinayeti gazetelerden öğrendiğini ileri sürmüştür. Sorgu hâkimi önünde ve bir kez daha avukat yokluğunda, başvuran üç gasp olayını işlediğini kabul etmiş; ancak, gözcü olarak hareket etmediğini iddia ederek M.Y.'nin öldürülmesinde yer aldığını reddetmiştir (bk. 16 paragraf). Ancak, başvuran, yargılama aşamasında, özellikle 22 Kasım 1999 tarihli duruşmada, tüm bu ifadelerinin içeriğini reddetmiştir (bk. 18 paragraf). Daha sonra, bu tutumun tam aksine, başvuran, belirli koşullarda cezasında indirim öngören 4959 sayılı Kanun'dan faydalanmayı talep ettiği 6 Nisan 2004 tarihli duruşmada önceki tüm ifadelerini kabul etmeye karar vermiştir (bk. 23 paragraf). Daha sonra, başvuran, gönderdiği 12 Mayıs 2004 tarihli mektubunda, işlediğini kabul ettiği gasp eylemlerinin sayısını ikiye indirmiş ve herhangi bir cezai sorumluluğu reddederken M.Y.'nin öldürülmesi ile ilgili olarak polise

verdiği olgusal bilgileri özünde yinelemiştir (bk. 24 paragraf). Başvuran, yargılamayı yürüten mahkemenin kararının 13 Şubat 2009 tarihinde açıklamasına kadar beş yıl boyunca bu tutumunu sürdürmüştür. Yukarıdaki bilgiler ışığında, Mahkeme başvuranın ifadeleri karşısında (*vis-à-vis*) takındığı tutarsız tutumu dikkate almalıdır.

61. Mahkeme, diğer şeylerin yanı sıra (*inter alia*), kişinin cezasının kaldırılması veya hafifletilmesi için ön koşul olarak önceki ifadelerini hâkim önünde kabul etmesini arayan 4959 sayılı Yasa'dan faydalanmak için önceki ifadelerini kabul ettiğine ilişkin iddiasını dikkate almaktadır. Bu itibarla, başvuran, çıkarlarını savunmasında özellikle 4959 sayılı Kanun olmak üzere iç hukukta mevcut hukuk yollarından tam olarak yararlandığı için eleştirilemez (bk. *Pishchalnikov/Rusya*, no. 7025/04, § 50, 24 Eylül 2009, ve *Yağcı ve Sargın/Türkiye*, 8 Haziran 1995, § 66, A Serisi no. 319-A). Öte yandan, başvuran 12 Mayıs 2004 tarihli mektubunda polise verdiği ifadeyi tam olarak kabul etmediğini belirterek ifadesini bir kez daha değiştirmiştir. Bu durum, başvuranın söz konusu tarihten sonra 4959 sayılı Kanun'dan faydalanmak için temel koşullardan birini karşılamadığı anlamına gelmektedir (bk. yukarıda 35. paragraf). Bu nedenle, mevcut dava başvuranın cezasında indirim yapılması umuduyla önceki ifadelerini kabul etmesinin ve bu tutumunu yargılamanın sonuna kadar korumasının avukat hakkının kanunen kısıtlanması ile hakkında yürütülen ceza yargılamasının genel olarak adilliğine gölge düşmüş olmasını telafi etmeye tek başına yeterli olup olmadığı sorusuyla ilgili değildir (bk. *Bandaletov/Ukrayna*, no. 23180/06, § 69, 31 Ekim 2013). Mahkeme, bu konunun kendileri yönünden savunulabilir bir iddianın temelini ortaya koyabildiği Devlet yetkililerinin aşırı baskısı, zorlaması veya başka türlü uygunsuz davranışları neticesinde meydana geldiği konusunda şikâyetçi olmadığını önemsemektedir. Başvuran ulusal mahkemeler önünde de bu yönde herhangi bir iddiada bulunmamıştır.

62. Mahkeme, polis tarafından hazırlanan ifade formunun başvuran tarafından avukat yokluğunda söylendiği iddia edilen kendini suçlayıcı beyanları içerdiği ve söz konusu beyanların daha sonra yargılamayı yürüten mahkeme tarafından başvuranın mahkumiyetinde ve ömür boyu hapis cezası ile cezalandırmasında kullanıldığının ihtilaflı olmadığını gözlemlemektedir. Ayrıca başvuranın cezasında indirim yapılması amacıyla önceki ifadelerini teyit ederek 4959 sayılı Kanun'dan faydalanma talebinde bulunduğu konusunda da taraflar arasında ihtilaf bulunmamaktadır.

63. Ayrıca, Mahkeme, başvuranın polise ifadesi ve sorgusu sırasındaki benimsediği tutumun, başvuranın savunması açısından, daha sonra sağlanacak avukat yardımının veya devam eden yargılamanın çelişmeli mahiyetinin gözaltında meydana gelen eksiklikleri gidereceğine ilişkin bir güvencenin olmadığı şeklinde sonuçlar doğurabileceğine hükmetmektedir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 171, ve yukarıda anılan *Salduz*, § 58). Bu açıdan bakıldığında, Mahkemenin görevi tahminde bulunmak olmasa da Mahkeme, başvuranın polis tarafından ifadesi alındığı sırada bir avukatın yardımından faydalanmış olsaydı, muhtemelen sessiz kalmasının, tutarlı olmasının ya da daha az kendini suçlayıcı ifade vermesinin tavsiye edilmiş olabileceğini gözlemlemektedir.

64. Ayrıca, Mahkeme, *Beuze* kararında, iç mevzuatın -mevcut davada söz konusu tarihte yürürlükte olan Türk mevzuatı gibi- Sözleşme'nin 6 § 3. maddesine uygun olmadığı durumlarda, yargılamanın bütünsel hakkaniyetinin sadece soyut olarak belirli güvenceleri sağlayan mevzuatla güvence altına alınamayacağına hükmetmiştir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 171). Bu, usulî güvencelerin uygulanmasının -yalnızca mevzuat olarak var olmaları değil- Mahkeme'nin, usulî bir eksikliğin yargılamanın bir bütün olarak adil olmasını sağlayacak ölçüde etkili bir şekilde giderilip giderilmediğini incelemesi için asli bir ön koşul olduğu görüşünü destekleyen diğer bir unsurdur. Önemli bir husus olarak *Beuze* kararındaki başvuran da mevcut davanın başvuranı gibi, ceza yargılaması boyunca

ifadelerini değiştirmiştir. Ancak, bu durum ulusal makamları ilgili usulî güvenceleri etkili bir şekilde işletme görevinden tenzih etmek için yeterli değildi.

65. Özetle, avukat hakkının kısıtlanmasıyla yargılamanın bütünsel adilliğine getirilen hanel, avukat yokluğunda alınan ifadeler dışlanmasıyla ulusal mahkemelerce söz konusu kusur yeterli şekilde ele alınıp telafi edilmedikçe, sadece başvuranın avukat yokluğunda verdiği önceki ifadelerini daha sonraki bir aşamada ve avukat eşliğinde teyit etmesiyle giderilemez (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 171; *Chopenko/Ukrayna*, no. 17735/06, § 52, 15 Ocak 2015; ve *Titarenko/Ukrayna*, no. 31720/02, § 87 son cümlesi (*in fine*), 20 Eylül 2012).

66. Yukarıdakiler ışığında, Mahkeme, yerel mahkemelerin başvuranın avukat hakkının sistematik kısıtlanmasına ilişkin ilgili usulî güvenceleri uygulayıp uygulamadıklarını incelemelidir. Eğer uygulamışlarsa, Mahkeme, söz konusu uygulamanın yargılamayı bir bütün olarak adil hale getirecek şekilde pratik açıdan telafi edici bir etkisi olup olmadığını belirlemelidir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 171).

67. Bu bağlamda, Mahkeme, yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın mahkumiyetinde kullanmadan önce başvuranın avukat yokluğunda verdiği ifadelerin ne kabul edilebilirliğini ne de bu ifadelerin verildiği koşulları incelemeyi kaydetmektedir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, §§ 171-74, bu kararda Mahkeme, söz konusu incelemenin *Salduz ve Ibrahim ve Diğerleri* kararlarında belirtilen testin ikinci aşamasının merkezinde bulunduğuna hükmetmiştir; yukarıda anılan *Mehmet Duman*, § 41; yukarıda anılan *Ömer Güner*, § 36; yukarıda anılan *Canşad ve Diğerleri*, § 44; yukarıda anılan *Girişen*, § 60; yukarıda anılan *İzzet Çelik*, § 38; ve yukarıda anılan *Bayram Koç*, § 23).

68. Mahkeme, ayrıca, Hükümet'in iddia ettiğinin aksine, başvuranın avukatının yaptığı temyiz başvurusunda avukat yokluğunda alınan ifadelerin kullanımına itiraz ettiğini kaydetmektedir. Buna rağmen Yargıtay da

yargılamadaki önemli noktalarda avukat yokluğunun sonuçlarını değerlendirmeyerek bu usulî eksikliğe karşı (*vis-à-vis*) kayıtsız kalmıştır (bk. *Zhang/Ukrayna*, no. 6970/15, § 73, 13 Kasım 2018, ve *Alakhverdyan/Ukrayna* [Komite], no. 12224/09, § 66, 16 Nisan 2019).

69. Yukarıdakiler ışığında, Mahkeme, salt başvuranın avukat yokluğunda verdiği önceki ifadelerini doğrulamış olmasının ulusal mahkemelerin Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca bir bütün olarak yargılamanın adilliğinin sağlanması konusunda gerekli usulî güvenceleri uygulamaya koymaya ilişkin önemli görevinden tenzih edilmeleri için yeterli olduğuna veya böyle bir doğrulamanın tek başına tüm yargılamayı hakkaniyete uygun kılacak şekilde telafi edici bir etkisi olduğuna ikna olmamıştır.

70. Hükümetin başvuranın mahkûmiyet kararının yalnızca başvuranın ifadelerine değil aynı zamanda diğer bazı delillere de dayandırıldığına ilişkin iddiası hakkında, Mahkeme, başvuranın ceza yargılaması sürecinde verdiği ifadelerin ve üç mağdur tarafından yapılan teşhisin mahkûmiyet kararı verilmesinde büyük önem taşıdığını kaydetmektedir. Bu nedenle başvuranın ifadeleri, mahkûmiyet kararının dayandığı delillerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

71. Sonuç olarak, başvuran aleyhinde yürütülen yargılamanın genel olarak adilliği, soruşturma aşamasında başvuranın avukat hakkına getirilen sistematik kısıtlamadan kaynaklanan temel usulî eksiklik, ulusal mahkemelerin söz konusu eksikliği telafi edememiş olmaları ve Türk ceza yargı sistemindeki en ağır ceza olan ömür boyu hapis cezası verilirken avukat yokluğunda verilen ifadelerin kullanılmış olmasında kaynaklı olarak kusurlu hale gelmiştir (bk. yukarıda anılan *Ruşen Bayar*, §§ 131-33; *Bozkaya /Türkiye*, no. 46661/09, § 50, 5 Eylül 2017; yukarıda anılan *İrmak*, §§ 25, 50 ve 57, bu kararda başvuran da polise avukat yokluğunda verdiği ifadesini 4959 sayılı Kanun'dan faydalanmak amacıyla kısmen kabul etmiştir; ve *Leonid Lazarenko/Ukrayna*, no. 22313/04, § 57, 28 Ekim 2010).

72. Dolayısıyla, Mahkeme Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiği görüşündedir.

II. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

73. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

74. Başvuran, manevi tazminat olarak 10.000 avro talep etmiştir.

75. Hükümet, başvuranın taleplerinin dayanaksız ve aşırı olduğu ifade etmiştir.

76. Manevi tazminat bakımından, Mahkeme, somut davada, Sözleşme'nin 6 §§1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiği tespitinin, yeterli adil tazmin teşkil ettiği kanaatindedir. Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 311. maddesi uyarınca, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin ihlal edildiğinin tespit edilmesi halinde iç hukuk yargılamasının yenilenmesi imkânı göz önünde alındığında, Mahkeme bu başlık altında herhangi bir miktar ödenmesine hükmetmemiştir (bk. yukarıda anılan *Bayram Koç*, § 29).

B. Masraflar ve giderler

77. Başvuranın avukatı, kendi karşıladığı asistanlarının çalışmaları, posta masrafı, çeviri ve kırtasiye masraflarına ilişkin olarak 1,140 avro talep etmiştir. İddialarını desteklemek için, masrafların türünü ve ilgili harcamaları gösteren bir kâğıt sunmuştur. Ancak ne bir fatura sunmuş ne de bu davada kendisinin veya asistanlarının kaç saat çalıştığını belirtmemiştir.

78. Hükümet, Mahkeme'yi, başvuranın söz konusu talepleri desteklemek için herhangi bir belge sunmaması gerekçesiyle masraf ve giderlere ilişkin taleplerini reddetmeye davet etmiştir.

79. Mahkemenin içtihadına göre, bir başvuran, ancak masraf ve giderlerin fiilen ve zorunlu olarak yapıldığını ve miktar olarak makul olduğunu belgelendirebildiği takdirde, tutarların kendisine geri ödenmesi hakkına sahiptir. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 60 § 2 maddesi uyarınca, tüm taleplerin ayrıntıları belirtilmelidir. Aksi halde, Mahkeme taleplerin tamamını veya bir kısmını reddedebilir (bk. *Strand Lobben ve Diğerleri/Norveç* [BD], no. 37283/13, § 234, 10 Eylül 2019). Mevcut davada, başvuranın avukatı taleplerini destekleyecek herhangi bir fatura iletmediği gibi, ödeme istediği çalışma saatlerine ilişkin ayrıntılı bir döküm de sunmamıştır. Bu doğrultuda, Mahkeme, bu başlık altında tazminata hükmetmemiştir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğuna;
2. Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiğine;
3. İhlal tespitinin, başvuranın uğradığı manevi zarar açısından kendi başına, yeterli adil tazmin teşkil ettiğine;
4. Başvuranın adil tazmin talebinin reddedilmesine *karar vermiştir*.

İşbu karar, İngilizce olarak tanzim edilmiş ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddesi uyarınca 28 Ocak 2020 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Robert Spano
Başkan